

Joanna Kłodkowska

APLIKACJA KONSTRUKTYWIZMU DO PRAKTYKI PORADNICTWA

Słowa kluczowe: poradnictwo (counselling), konstruktywizm (constructivism), zmiany w poradnictwie (changes in counselling area).

Streszczenie: W prezentowanym artykule autorka podjęła próbę refleksji nad kierunkiem zmian spojrzenia na teorię i praktykę poradnictwa w kontekście perspektywy konstruktywistycznej. Konstruktywizm traktuje jako perspektywę teoretyczną, dającą prawomocność nowej sylwetce doradcy oraz samemu działaniu poradniczemu. Przedstawia poradnictwo jako działanie społeczne, przekształcające się z aktywności narzucającej obowiązkowy wzór konstrukcji rzeczywistości społecznej oraz życiorysu człowieka, będącego jej uczestnikiem, w kierunku stawania się praktyką dającą przestrzeń do bycia twórcą konstruującym własną biografię.

Obserwuje się w ostatnich latach prowadzenie publicznego dyskursu wokół zmiany spojrzenia na praktykę poradnictwa, która dokonuje się przez przenikanie poradniczych mikroświatów treściami o charakterze rozumiejącym, humanistycznym. Praktyka poradnictwa staje się obszarem działań społecznych uwalniających się spod wpływu wystandaryzowanych procedur, w kierunku indywidualnych, niepowtarzalnych międzyosobowych relacji doświadczanych przez podmioty w niej uczestniczące. Jedną z rozumiejących perspektyw „wchłanianych” przez poradnicze działania jest konstruktywizm. Konstruktywizm jest orientacją teoretyczną, kwestionującą obiektywne istnienie społecznego świata, która, według jej zwolenników, wyrasta na bazie postrzegania rzeczywistości społecznej jako wytworu – konstrukcji powstającej w toku interpretacji (Szacki 2004). W myśl konstrukcjonizmu społecznego – nowszej wersji konstruktywizmu (Gołębiak 2009) – jednostki i zbiorowości ludzkie biorą udział w stawaniu się rzeczywistości, będącej konstruktem wytwarzanym przez społeczne interakcje zachodzące między nimi. Zatem praca badawcza konstruktywisty dąży do dokumentacji i analizy procesów konstruowania świata, co zarazem prowadzi do potwierdzania statusu tej perspektywy (Giddens 2006).

Propozycja odkrywania procesów konstruowania rzeczywistości społecznej znalazła swoje miejsce głównie w pedeutologii¹. Bogusława D. Gołębnik w swych rozważaniach nad *spektrum dydaktycznych możliwości zawartych w haśle 'pedagogika' czy 'pedagogia konstruktywistyczna'* (Gołębnik 2009), stwierdza, że *każde nauczanie jest w jakimś stopniu konstruktywistyczne*, sprzyja bowiem konstruowaniu wiedzy przez uczących się. Konstruktywizm, w tym przypadku, jest traktowany jako *nowe uprawomocnienie (i uatrakcyjnienie) praktyk edukacyjnych, podejmowanych w obszarze stawania się poradoznawcą czy doradcą, może służyć jako podstawa indywidualnego nabywania określonej odgórnie wiedzy i umiejętności („wiem, że”, „wiem, jak”), uczenia się przez doświadczenie („tego, co tu i teraz się staje”), jak i udział w lokalnym (opartym na wspólnotach profesjonalnych) ruchu na rzecz zmiany społeczno-kulturowej* (Gołębnik 2009).

Konstruktywistyczna myśl znajduje także zastosowania w poradoznawstwie. Sądę, że konstruktywizm może stanowić perspektywę teoretyczną dającą prawnocność nowej sylwetce doradcy oraz samemu działaniu poradniczemu. Konstruktywizm bowiem – co pisze B.D. Gołębnik – traktować można jako uprawomocnienie praktyk poradniczych oraz poradoznawczego namysłu będącego odpowiedzią na wymogi zaawansowanej demokracji, wewnętrznej złożoności i wpisanego dynamizmu rozwoju (por. Gołębnik 2009).

W niniejszym tekście poszukuję odpowiedzi na pytanie: Jak zmienia się spojrzenie na działanie poradnicze w kontekście perspektywy konstruktywistycznej?

Posługując się terminem „poradnictwo” – zauważa Alicja Kargulowa – można mieć na uwadze następujące sposoby jego rozumienia: poradnictwo – jako pewna relacja międzyosobowa, pewna postawa wobec Drugiego (Kargulowa 2009) oraz poradnictwo – jako działalność społeczna (Kargulowa 2004). Badaczka pisze także, że traktując poradnictwo jako specyficzne działanie społeczne można podejmować określone praktyki. Można określić ich ogólny cel i założyć możliwość rozwiązania problemów radzącego się albo zwiększenie jego „wewnętrznej” świadomości (Kargulowa 2004).

Uprawianie poradnictwa, w pierwszym przypadku, opiera się na optymalizacji podejmowanych przez radzącego się działań, poprzez pobudzanie go do podjęcia decyzji, potwierdzenie, pogłębienie, przekształcenie decyzji działania. W drugim jest to zwiększanie świadomości radzącego się poprzez działania poradnicze obejmujące pobudzanie refleksyjności i *zwiększanie emancypacji radzącego się od jego lęków i uprzedzeń* (Kargulowa 2004).

Sądę, że przyjęcie konstruktywistycznej perspektywy w działaniu poradniczym spowodowało pewne przemiany w praktyce poradnictwa, podążające – jak zauważa A. Kargulowa – w kierunku od koncentracji uczestników sytuacji poradniczej – doradcy i radzącego się – na optymalizacji działań klienta, do realizacji

¹ Zob. np. B.D. Gołębnik (1998, 2001, 2005), I. Paszenda (2006), S. Krzychała, B. Zamorska (2008), B. Zamorska (2002, 2003a, 2003b, 2008a, 2008b).

celu, jakim jest pobudzenie jego refleksyjności. Zatem działania poradnicze stają się procesem towarzyszenia doradcy radzącemu się w refleksyjnym konstruowaniu własnej biografii. Myślę, że konstruktivistyczna perspektywa realizowana w obszarze poradnictwa mogła zaowocować zmianą sposobu działań radzącego się i doradcy oraz postrzeganiu roli doradcy, który jest określany jako jeden z członów podmiotu działania poradniczego (Kargulowa 2004). Zmiana ta może stanowić przejście od modelu tradycyjnego do modelu nowego profesjonalizmu (Gołębniak 2009), który również może odnosić się do sylwetki doradcy.

Działanie poradnicze podejmowane przez modernistycznego doradcę

Model modernistycznego doradcy, który dominował w poradnictwie początku XX wieku – pisze A. Kargulowa – był wytworem nowoczesnego ładu społecznego. Była to osoba powszechnie szanowana, niosąca pomoc słabym jednostkom, chroniąca je przed demoralizacją, marginalizacją i wykluczeniem społecznym. Ponadto była nośnikiem prawdy, posiadała mądrość swoich przodków, doświadczenie i wiedzę o życiu legitymizowaną odkryciami naukowymi. Zasobami tymi mógł doradca, po uprzedniej diagnozie problemów, obdarzyć radzącego się wskazówką jak działać, co sądzić, przed czym się chronić, czego unikać, do czego zmierzać. Wszystko to miało służyć rozwojowi postępu społecznego, doskonaleniu form życia, czynieniu dobra i poprawie rzeczywistości (Kargulowa 2003).

B.D. Gołębniak także, gdy rozważa tradycyjne rozumienie terminu „profesjonalista”, określa go mianem *nieomylnego eksperta*. Nieomylny ekspert ekspozuje swoją pozycję w relacji z radzącym się. Dominuje. Tworzy wybiórczy obraz klienta, koncentruje się na wypreparowaniu, diagnozowaniu jego problemów. Posługuje się schematami działań, wysuwa diagnozy oparte na stereotypach. Nie jest zainteresowany poznawaniem perspektywy radzącego się, narzucając swoją własną wersję rzeczywistości społecznej. Radzący się jest zepchnięty do roli odbiorcy informacji oraz wykonawcy poleceń. Doradca – „nieomylny ekspert” nie dokonuje samoewaluacji uprzedzeń, ponieważ nie jest zainteresowany podejmowaniem działań, mogących doprowadzić do „rewolucyjnych” zmian w długo wypracowywanej praktyce. Uważa, że rozwój społeczny dokonuje się za sprawą odgórnie sterowanej ewolucji, niejako poza nim, a współtworzenie rozwoju społecznego jest zadaniem niewykonalnym, bo podlegającym wyższej kontroli i planowaniu czynników wyższych. Nieomylny ekspert swoją wiedzę opiera na stereotypowych przypadkach, z którymi miał do czynienia w praktyce. Stają się one podstawą do intuicyjnego podsumowywania, porównywania nowych sytuacji poradniczych z wcześniejszymi kategoriami wiedzy (Gołębniak 2009).

Poradnictwo dyrektywne (Kargulowa 2004) wpisane w technologiczno-edukacyjne (Kargulowa 1996) praktyki poradnicze, tkwiące jako komórka systemowego modelu poradnictwa (Drabik-Podgórna 2005) określone było przez standardy społeczne, które narzucały na doradców obowiązek bycia „strażnikiem”

pilnującym prawidłowego wypełniania ról oraz diagnozowania deficytu w zakresie pożądanych kompetencji, wskazywania sposobów ich niwelowania. Oczekiwania związane z wypełnianiem społecznie użytecznych funkcji były zrozumiałe dla wszystkich. Głównym problemem, jaki nurtował zarówno doradcę, jak i radzącego się, było pytanie – jak działać? Znalezienie odpowiedzi na nie, nie stanowiło większego kłopotu (Malewski 2003). Dlatego wiedza, którą posiadał ekspert okazywała się zwykle niezawodna, diagnoza przez niego stawiana – trafna, a udzielona porada zapewniała poradzenie sobie z sytuacją problemową oraz wypełniała funkcję propagatora postaw społecznie użytecznych.

Analizując te ustalenia, nie można nie odnieść się do modeli działalności doradcy zawodu zaproponowanych przez Bożenę Wojtasik. Działalność doradcy nazwanego „ekspertem” zgodnie z założeniami poradnictwa dyrektywnego (Kargulowa 1986), dominuje w procesie poradniczym nad radzącym się, oferując mu pomoc poprzez umożliwienie korzystania z jego wiedzy i doświadczenia. Doradca jest zorientowany na wykonanie powierzonego mu zadania – udzielenia porady, a nie na radzącym się. Radzący się jest sprowadzony do roli „odbiorcy porady”, który „poddaje się” autorytetowi eksperta, jako lepiej wiedzącego, unikając przy tym brania odpowiedzialności za to, co się z nim dzieje podczas procesu pomagania (Wojtasik 1993).

Badaczka charakteryzuje postać doradcy – eksperta, który, jak miemam w tym przypadku, jest w ten sposób nazwany raczej ze względu na specyfikę elementów działania (Wojtasik 1993) niż na ideologiczną postawę. Można tu dodać, że doradcy pracujący w ramach systemów tworzonych przez instytucje, na przykład rynku pracy czy edukacyjne, również mogą poprzez pewne ograniczenia wynikające z dyrektyw, określonych przez swoje miejsca zatrudnienia (na przykład reprezentowania roli państwa) przyjąć ekspercki model działania. Może też być on wynikiem wewnętrznych przekonań samego doradcy, jego wizji świata, lub być niejako „wymuszony” przez radzącego się, który właśnie potrzebuje tego typu działań. A. Kargulowa zauważa inną przyczynę przeszczerpienia modelu eksperta do późnych okresów XX wieku, pomimo zmiany realiów rzeczywistości, z których czerpał wzory. *Ten syntetyczny, ale i bardzo uproszczony obraz modernistycznego doradcy zdaje się być na tyle doskonały, iż nie sposób łatwo i bez strat dla całej sfery doradzania – jako swoistego obszaru życia społecznego – od niego odejść. Nic więc dziwnego, że obraz idealnego modernistycznego doradcy dość długo stanowił jedyny model myślenia o ludziach udzielających pomocy* (Kargulowa 2003).

Działanie poradnicze podejmowane przez doradcę konstruktywistycznego

W literaturze poradowniczej autorzy opisują różnorodne sylwetki doradców, które ze względu na swoją specyfikę można nazwać doradcami konstrukty-

wistycznymi. Mam tu na myśli koncepcję nowego profesjonalisty, reprezentanta modelu leseferysty, refleksyjnego praktyka czy doradcę – refleksyjnego badacza sytuacji poradniczej. W model „nowego profesjonalizmu”, o którym pisze B.D. Gołębiak, w odróżnieniu od modelu tradycyjnego – doradcy–eksperta, wpisuje się postawa refleksyjnego praktyka oraz koncepcja mądrości w praktyce (Gołębiak 2009). Nowy profesjonalista swoją wiedzę buduje w toku sytuacyjnych rozumień, generowanych w wyniku refleksji w działaniu i nad działaniem. Refleksyjny praktyk podejmuje namysł nad nową sytuacją, w której się znalazł przez porównywanie jej z innymi aktualnymi przypadkami, co daje mu możliwość „oświetlania” właściwych obszarów pól problemowych, istotnych aspektów sytuacji i odnalezienia właściwego sposobu działania (Gołębiak 2009). Refleksyjny praktyk jako nowy profesjonalista ma *zdolność do inteligentnego działania w dynamicznie zmieniających się, niedostatecznie rozpoznawalnych i niepowtarzalnych sytuacjach* (Gołębiak 2009, s. 48). Nie jest to, jak w przypadku generowania wiedzy nieomylnego eksperta, reprodukowanie czy aplikowanie starych rozwiązań zdobytych w toku doświadczenia podobnych sytuacji, lecz sposób tworzenia nowej rozumiejącej wizji mikroświatów poradniczych. Ta nowa jakość wiedzy pojawia się dzięki „otwartej umysłowości”, zdolności do holistycznego rozumienia sytuacji, „taktu w komunikowaniu się”, zdolności empatii, „refleksyjnej i niedefensywnej reakcji na krytykę”, gotowości do samomonitorowania się (Gołębiak 2009).

Przytoczone refleksje znowu można by odnieść do modeli działalności doradcy zawodu wyszczególnionych przez B. Wojtasik. Sądzę, że nowym profesjonalistą może być leseferysta, doradca działający w obszarze poradnictwa liberalnego (Kargulowa 1986). Leseferysta sytuację poradniczą traktuje jako przestrzeń, w której towarzyszy klientowi w radzeniu sobie z sytuacją problemową. Zakładając, że nie ma gotowych odpowiedzi, odmawia udzielania rad na rzecz zachęcania do własnej aktywności radzącego się zmierzającej do poznania siebie, do samoanalizy. Zakłada przy tym, że odpowiedzialność za efekty pomocy leży po stronie klienta (Wojtasik 1993).

Pragnę jeszcze dodać, że przytoczony tutaj model leseferysty i wcześniej opisany model eksperta są dwoma z pięciu wyszczególnionych i opisanych przez badaczkę modeli (Wojtasik 2003). Te wybrane przeze mnie stanowią, moim zdaniem, najpełniejszą ilustrację sylwetek doradców, których działalność jest prowadzona w oparciu o odmienne typy poradnictwa, odmienne typy wiedzy, wytworzone przez odmienne kierunki psychologiczne.

Bożena Wojtasik dostrzega możliwość (czy nawet konieczność) konstruowania wiedzy w toku poradniczej aktywności i pisze o doradcy praktyku jako refleksyjnym badaczu sytuacji poradniczej. Doradca praktyk często prowadzi badania mające na celu wykazanie i udokumentowanie skuteczności, efektywności procesu doradzania. Badania takie zwykle mają charakter sprawozdań, raportów zawierających twarde dane, nieuwzględniających osoby badacza. Autorka proponuje

doradcom prowadzenie badań według nowego paradygmatu – badań w działaniu (*action research*) – w których byłby on inspiratorem, aktywnym uczestnikiem, wrażliwym na zaistnienie możliwości dokonania zmiany sytuacji oraz osobą przygotowującą projekt jej udoskonalenia. Poprzez krytyczną refleksję „nad” działaniem i „w” działaniu doradca może przyjrzeć się własnym nieformalnym teoriom pomagania, teoriom o lokalnym zasięgu, wytwarzanym przez środowiska doradców. Konstruowanie indywidualnych, lokalnych teorii może przyczynić się do udoskonalania praktyki doradczej, zwiększyć wiedzę o pomaganiu i o sobie jako doradcy (Wojtasik 2007).

Koncepcja mądrości-w-praktyce², przeniesiona na grunt poradnictwa, zakłada posiadanie przez doradcę mentalnego wyposażenia, sprawiającego, że podejmuje on profesjonalne działania, które polegają na ciągłym rekonstruowaniu i dekonstruowaniu „dobrej” praktyki. W toku radzenia sobie z napięciami towarzyszącymi uprawianiu codziennej praktyki doradca – mądry praktyk rozwija procesy hermeneutycznej interpretacji zachodzących interakcji, stanowiące sposób rozumienia innych i siebie samego jako doradcy – profesjonalisty. Mądrość ta jest konstruowana zatem poprzez „bycie w świetle”, interakcje z innymi doradcami, czy radzącymi się, a także przez refleksję nad poradniczą przestrzenią i wypełniającymi ją artefaktami (Gołębiak 2009).

„Zanurzenie” w praktyce staje się warunkiem refleksji nad nią oraz konstruowania mądrości, mądrości-w-praktyce. Jan Łysek zauważa aspekt współbycia w odniesieniu do hermeneutyki i pisze: *Hermeneutyka kryje w sobie swoiste ‘koło’, gdyż podstawą rozumienia całości musi być szczegół, a podstawą rozumienia szczegółu – całość. (...) Należy więc rozumieć, by wychowywać, ale trzeba też wychowywać, by rozumieć. (...) Bo nigdy ten, kto interpretuje i czyni refleksje, nie zbliży się do tego, co ‘mówi’ dane zjawisko (tekst, sytuacja, człowiek), jeżeli nie będzie żył w aurze danego zjawiska* (Łysek 1998, s. 39). Zatem bycie doradcą „konstruktywistycznym” oznacza bycie pod wpływem „aury” poradniczych mikroświatów, po to, aby je zrozumieć i podejmować wiedzotwórcze działania.

Zdaniem Mieczysława Malewskiego współczesna praktyka poradnicza przybiera postać poradnictwa biograficznego i staje się, między innymi, działaniem towarzyszącym w poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie – kim być? Paradoksalnie udzielenie jednoznacznej odpowiedzi nie jest możliwe ze względu na charakter ludzkiego życia, które jest ujmowane jako *refleksyjny projekt konstruowany ze zmiennych tożsamości oferowanych przez pluralistyczną kulturę* (Malewski 2003, s. 19). Doradca staje się czującym emocjonalną solidarność towarzyszem zmagającego się z życiem radzącego się, przewodnikiem pokazującym pułapki stawiane przez rynek tworzący ponowoczesne wzory tożsamości. Odpowiedzialność za współbycie ma charakter moralny i jest egzekwowana z uwagi na „przymus wewnętrzny”, *jest odpowiedzialnością przed sobą samym* (Malewski 2003, s. 20).

² Autorem koncepcji mądrości-w-praktyce jest Allan Feldman (1997).

Podejmowanie decyzji dotyczącej tego „kim być?” w sferze prywatnej i zawodowej, jak zauważa B. Wojtasik, wymaga refleksyjnego konstruowania i rekonstruowania (wciąż na nowo) biografii. *Droga zawodowa nie dąży do jednego celu, cele są ruchome – pisze badaczka – zatem może lepiej mówić o biografii, która nie jest tak, jak kariera czy droga, ukierunkowana na osiągnięcie celu, jest to narracja, opowieść, konstruowanie tożsamości* (Wojtasik 2003, s. 347).

W związku z tym, że działalność w ramach poradnictwa biograficznego opiera się na refleksyjnym konstruowaniu/rekonstruowaniu biografii, stanowi ono przestrzeń do uczenia się tych „zabiegów”. Joanna Minta pisze, że poradnictwo staje się jednym ze światów uczenia się: doradcy i radzącego się lub, jak to jest w przypadku poradnictwa grupowego, radzących się, a koncepcja całościowego uczenia się na nowo określa rolę doradcy w poradnictwie biograficznym. Opisując spojrzenia na uczenie się w sytuacji poradniczej, wyróżnia grupę koncepcji, które podkreślają rolę kontekstu społeczno-kulturowego procesu uczenia się. Zalicza do nich, między innymi, nurt biograficzny, *koncentrujący się na indywidualnym wymiarze uczenia się*, reprezentowanym w andragogice przez Petera Alheita, Agnieszkę Bron, Duccia Demetria, Pierre’a Dominice oraz polskie badaczki: Olgę Czerniawską, Elżbietę Dubas i Ewę Skibińską. W poradoznawstwie nurt ten jest propagowany przede wszystkim przez Bożenę Wojtasik. Jest on oparty na założeniach, że wiedza powstała w wyniku procesów uczenia się, które zachodzą podczas konstruowania/rekonstruowania biografii, ma siłę do przekształcania rzeczywistości. Wyzwała ona bowiem możliwości jednostki, wzbogaca ją przez poznanie i zrozumienie siebie, własnej odrębności, autonomii, ale też przynależności do grup społecznych (Minta 2009).

Oprócz nurtu biograficznego w grupie koncepcji uwypuklających rolę kontekstu społecznego i kulturowego procesu uczenia się jest również nurt teoretyczny zawierający społeczno-kulturowy wymiar uczenia się dorosłych, który w andragogice jest reprezentowany przez Jean Lave i Etienne Wengera, a w poradnictwie przez Johna Krumboltza (tamże, s. 219). Przytaczając słowa S.B. Merriam i R. Caffarella, M. Malewski pisze, iż uczenie się sytuacyjne, jako jedna z kilku teorii uczenia się społecznego, przyjmuje, że uczenie się odbywa się poprzez obserwacje i interakcje z ludźmi w środowisku społecznym (Malewski 2006). Zdaniem J. Lave’a i E. Wengera teoria uczenia się sytuacyjnego bierze pod uwagę propozycje (/) perspektywy teoretycznej o ogólnym charakterze. Propozycje te stają się bazą do wysuwania twierdzeń o relacyjnym charakterze wiedzy i uczenia się. Są również podstawą znaczeń o negocjacyjnym charakterze, źródłem zapału do rozpatrywania tworzących się dylematów świadczącym o kształcie aktywności poznawczej osób biorących udział w uczeniu się. Taka perspektywa oznacza, iż nie ma aktywności, która nie miałaby charakteru sytuacyjnego (Lave, Wenger 1991). E. Wenger twierdzi, że uczenie się jest zależne od społecznych warunków, w jakich zachodzi. Autor wyróżnia cztery główne warunki: praktyka i społeczność oraz znaczenia i tożsamość. Dwa pierwsze wiążą się z kontek-

stem społecznym, kolejne stanowią indywidualny wymiar uczenia się (za: Illeris 2006). Społeczne uczenie się jest zatem związane z uczestnictwem i działaniem w społecznościach praktyki, które kreuje znaczenia i tożsamość, jest praktycznym wyrazem konstruktywizmu (Illeris 2006).

Koncepcja Lave'a i Wengera aplikowana do poradnictwa „rzuca nowe światło” na uczenie się doradców. Teoretyczne perspektywy teorii pomagania, najczęściej wypracowywane przez „specjalistów od pomagania”³ na bazie wiedzy akademickiej stają się podstawą do konstruowania wiedzy relacyjnej, negocjowania znaczeń, rozważania dylematów związanych z teorią i praktyką poradnictwa. Procesy te zachodzą w sytuacji uczestnictwa i działania w społecznościach współtworzących poradnictwo. Zatem społeczne uczenie się doradców odbywa się w warunkach spotkania z radzącym się oraz w społecznościach praktyki tworzonych przez innych doradców. Minta słusznie więc zauważa, że społeczność praktyki tworzą doradcy ze swoimi klientami oraz sami klienci (Minta 2009).

Konstruktywizm – zdaniem greckiego badacza Spyrosa Kriwasa – zyskał swoje znaczące miejsce w psychologii i poradnictwie także jako specyficznie rozumiane poradnictwo kariery. Jego zwolennicy konceptualizują karierę jako wyjątkową interakcję między Ja a doświadczeniem społecznym. Ta konceptualizacja uwzględnia, jak jednostka postrzega siebie, jaki ma do siebie stosunek, jak przekształca siebie na przestrzeni czasu, jak włącza siebie w tę ogólną konstrukcję, jaka jest w działaniu, w dążeniu do celu. Odwołuje się też w szczególności do takich procesów konstruowania siebie, jak: autobiografia, narracja, opowiadanie historii życia⁴.

Proces poradnictwa kariery, który jest tworzony pod „parasolem” konstruktywizmu wymaga, aby doradca wkroczył w psychospołeczną sferę klienta. To zakłada pewną znajomość całego systemu poradniczego, w ramach którego zarówno doradca, jak i klient wkraczają do niego i w nim współdziałają. Doradca sam nie może zrozumieć osoby jedynie zdobywając nad nią przewagę i obiektywnie obserwując ją w ramach tego systemu. Musi do niego wejść i przeniknąć do życiowego dyskursu klienta.

Wkład konstruktywizmu do rozumienia rozwoju kariery i poradnictwa kariery polega więc na uwzględnieniu społeczno-kulturowego kontekstu jej rozwoju. Pod jego wpływem, w obszarze poradnictwa kariery następują zmiany języka. Nie mówi się już o autoprezentacji, lecz o konstrukcji siebie; zamiast „Ja jako zespół cech” – narracja siebie, narracyjne Ja; „wybór kariery” zastępuje – planowanie życia.

Mając na względzie te zmiany, doradcy muszą korzystać z opisów doświadczeń klientów, dlatego, że w narracjach mówiących o doświadczeniach życiowych ujawniają się znaczenia, które klient nadaje rzeczywistości. W procesie poradniczym równie istotne jak nadawanie znaczenia doświadczeniom jest roz-

³ Termin Johna Holta.

⁴ Treść wykładu Spyrosa Kriwasa wygłoszonego w Dolnośląskiej Szkole Wyższej, 27.11.2009 r.

poznawanie wzorów działania, które klient wnosi do procedur poradniczych, na przykład: dominacja w rodzinie, w grupie rówieśniczej, w sąsiedztwie, ponieważ proces doradzania jest procesem relacyjnym. Uważność w poradnictwie jest zadaniem dla klienta i doradcy. Ma ona znaczenie w tworzeniu nowych kategorii, które pomagają doradcy w konstruowaniu interpretacji świata klienta, rozszerzają przyjmowanie nowych informacji, dają świadomość istnienia więcej niż jednej perspektywy widzenia świata. Krytyczna refleksja rozwija uważność. W procesie pomagania istotną rolę odgrywa więc taka rozmowa między klientem a doradcą, w której porównują historie życia, uwzględniając znaczenia, tradycje, kontekst społeczno-kulturowy. Doradca posługuje się umiejętnościami: słuchania i mówienia, korzysta z metafor, opisów i wspomnień doświadczeń życiowych, zachęca i współuczestniczy w kreśleniu drzewa życia zawodowego rodziny, rodzinnego drzewa kulturowego, drzewa własnego życia.

S. Kriwas mówi także o podejściu narracyjnym w poradnictwie kariery i określa go mianem narracyjnego poradnictwa kariery. Jego zdaniem jest to taki rodzaj konstruktivistycznego modelu, który podkreśla język, dyskurs i rozwój tematu, o którym się mówi. Praca z klientem obejmuje pisanie i przeglądanie osobistych narracji poprzez ich badanie i refleksję nad nimi. Prowadząc ją, zakłada się, że podczas kreowania narracji o karierze klienci uzyskują pewną łatwość w dokonywaniu zmian w swojej konstrukcji kariery, w zgodzie z nadrzędnymi, długoterminowymi konstrukcjami. Narracyjny proces pomagania wymaga, aby doradca wziął udział w tworzeniu narracji dotyczących tworzenia kariery wspólnie z klientem. Jest to jego wkład w ukazywanie sposobu widzenia pozycji klienta. Ciężar procesu pomagania spoczywa na doradcy, który zna własne miejsce w parze doradca – radzący się i ma świadomość władzy, jaką posiada nad klientem. Doradca kariery zdaje sobie jednak sprawę z tego, że jedynie asystuje klientowi w nakreśleniu jego relacji ze światem społecznym, w tym, co jest jeszcze niezbadane i niejasne. Ważną cechą tej perspektywy jest oczekiwanie, że klient w tym procesie będzie aktywny, w przeciwieństwie do wcześniejszego podejścia opartego na wiedzy eksperckiej doradcy, w którym klient miał być odbiorcą porady (Minta 2008).

Kierunki zmian – podsumowanie

Poradnictwo traktowane jako specyficzne działanie społeczne, w którym wyznacza się przestrzeń do odbywania określonych praktyk poradniczych, wraz z zachodzącymi zmianami społecznymi i z rozwojem nauk społecznych, znajduje się w sytuacji permanentnych przemian. „Chłonąc” konstruktivistyczne idee, nasyca się nowymi treściami, które wzbogacają działanie poradnicze i rozumienie jego społecznej roli. W tym tekście podjęłam próbę refleksji nad kierunkiem zmieniania się percepcji poradniczego działania w kontekście konstrukttywizmu. Zmieniający się charakter rzeczywistości społeczno-kulturowej, traktowanej już

nie w linearny, jednoznaczny sposób, lecz jako ambiwalentny, niejednoznaczny, dynamicznie zmieniający się „twór”, utrudnia, czy nawet przesądza o możliwościach uprawiania określonych typów poradnictwa, co staram się przedstawić w tabeli 1.

Tabela 1. Kierunki zmian spojrzenia na działanie poradnicze w kontekście perspektywy konstruktywistycznej

ELEMENTY DZIAŁANIA PORADNICZEGO	DORADCA EKSPERT	DORADCA KONSTRUKTYWISTYCZNY
Charakter rzeczywistości, w której odbywa się działanie poradnicze	linearny; jednoznaczny	dynamicznie zmieniający się; niejednoznaczny
Typ uprawianego działania poradniczego	poradnictwo dyrektywne	poradnictwo liberalne; poradnictwo biograficzne; narracyjne poradnictwo kariery
Rola zawodowa	strażnik ładu społecznego; zwolennik ewolucji, reprodukcji; realizator interesów państwa	zwolennik emancypacji/ /rewolucji, zwolennik emergencji; refleksyjny badacz sytuacji poradniczej
Procesy nabywania kompetencji doradczych	budowanie schematów działań; reprodukowanie, aplikowanie znanych rozwiązań; wypracowywanie narzędzi diagnostycznych; budowanie autorytetu na wiedzy eksperckiej	uczenie się sytuacyjne; hermeneutyczna interpretacja sytuacji poradniczych; prowadzenie badań w działaniu; konstruowanie indywidualnych teorii pomagania
Aktywność podmiotu działającego	po stronie doradcy	po stronie radzącego się
Przedmiot działania poradniczego	poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: jak działać?	poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: kim być?
Środki i metody	diagnostyczne; naprawcze; kompensacyjne	uczenie się biograficzne; badanie narracji; rozpoznawanie wzorów działania wnoszonych przez klienta do procesu poradniczego; poznawanie znaczeń nadawanych życiowym zdarzeniom
Oczekiwany wynik działania poradniczego	skuteczne działanie radzącego się	wzbudzenie refleksyjności radzącego się

Źródło: opracowanie własne (por. Wojtasik 1993).

Skoro rzeczywistość jest niedookreślona, jest „pulsującą mozaiką” czy „puzzlami”, to może pojawiać się trudność w byciu doradcą reprezentującym modernistyczną postawę i dyrektywne sposoby pracy. W sytuacji niejednoznaczności do głosu zdaje się dochodzić praktyka poradnictwa liberalnego, działanie proponowane przez poradnictwo biograficzne czy poradnictwo kariery. Doradca zmienia się z eksperta pragnącego utrzymać „jednolitą” wizję świata, w doradcę konstrukttywistycznego zainteresowanego zmianami i zmienianiem rzeczywistości społecznej.

Doradca działający zgodnie z modernistycznymi ideami był powołany do „pilnowania” ładu społecznego, przez co rozwój społeczny stawał się jego udziałem w niewielkim zakresie, bowiem zawsze miał być (jego zdaniem) raczej kwestią odgórnie sterowanej ewolucji. Doradca konstrukttywistyczny, przyjmując postawę refleksyjnego badacza sytuacji poradniczej, jest orędownikiem nowej jakości życia przez „wyzwolenie” radzących się, które może odbywać się w toku emergencji, czyli procesów wyłaniania się, pojawiania nowych struktur społecznych (Sztompka 1999), na drodze emancypacji (Trębińska-Szumigraj 2009) lub nawet rewolucji. Zmienia się także sposób nabywania kompetencji doradczych. W przypadku eksperta odbywa się to w drodze budowania schematów działań, reprodukcji, aplikowania znanych rozwiązań, wypracowywania narzędzi diagnostycznych, budowania autorytetu na wiedzy eksperckiej. Doradca wyznający konstrukttywistyczne idee nabywa kompetencje doradcze w procesie uczenia się sytuacyjnego, dokonuje hermeneutycznych interpretacji sytuacji poradniczych, prowadzi badania w działaniu, konstruuje indywidualne teorie pomagania. Przedmiot poradniczego działania zmienia się z poszukiwania odpowiedzi na pytanie o to jak działać (skutecznie, efektywnie)? i staje się refleksją nad pytaniem o to: kim być w chaotycznej codzienności? Proces poszukiwania odpowiedzi na tak postawione pytania odbywa się, w przypadku działań eksperckich, za pomocą jednoznacznych środków i metod diagnostycznych, naprawczych, kompensacyjnych lub przez wykorzystanie stosowanych „konstrukttywistycznych sposobów” pracy z klientem, takich jak: uczenie się biograficzne, badanie narracji, rozpoznawanie wzorów działania wnoszonych przez klienta do procesu poradniczego, poznawanie znaczeń nadawanych życiowym zdarzeniom. Natomiast efektem działania jest „modernistyczne”, skuteczne działanie radzącego się na rynku pracy, w rodzinie, w rzeczywistości edukacyjnej lub „konstrukttywistyczne” refleksyjne bycie w świecie.

Poradnictwo zmienia się zatem z działania narzucającego obowiązkowy wzór konstrukcji rzeczywistości społecznej oraz życiorysu człowieka, będącego jej uczestnikiem, w kierunku stawania się aktywnością dającą przestrzeń do bycia twórcą konstruującym własną biografię. W związku z tymi przemianami, w poradnictwie konstrukttywizm może stać się teoretyczną bazą do nabywania pewnej umiejętności wykorzystania sytuacji poradniczych jako okoliczności konstruowania wiedzy i umiejętności, wynikających z istoty poradniczego spotkania. W tych

praktykach wiedzotwórczych udział mieliby zarówno doradca, jak i radzący się, konstruując wspólnie wiedzę o świecie w toku obserwowania, doświadczania, rozumienia i nadawania (negocjowania) znaczeń społecznej rzeczywistości, będącej przedmiotem rozmów poradniczych.

Bibliografia

1. Drabik-Podgórna V. (2005), *Innowacja edukacyjna w poradnictwie zawodowym. Aplikacja rozwiązań francuskich*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
2. Giddens A. (2006), *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
3. Gołębiak B.D. (2009), *Aplikacje konstruktywizmu do poradownictwa. Inspiracje pedentologiczne*, [w:] Kargulowa A. (red.), *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
4. Illeris K. (2006), *Trzy wymiary uczenia się*, Wydawnictwo Naukowe DSWE TWP we Wrocławiu, Wrocław.
5. Kargulowa A. (1986), *Poradnictwo jako wiedza i system działań. Wstęp do poradownictwa*, Wyd. UWr., Wrocław.
6. Kargulowa A. (1996), *Przeciw bezradności. Nurty – opcje – kontrowersje w poradnictwie i poradownictwie*, Wyd. UWr, Wrocław.
7. Kargulowa A. (2003), *Doradca we współczesnym (nie)ładzie społecznym*, [w:] Wojtasik B., Kargulowa A. (red.), *Doradca – profesja, pasja, powołanie?* Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.
8. Kargulowa A. (2004), *O teorii i praktyce poradnictwa. Odmiany poradowniczego dyskursu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
9. Kargulowa A. (2009), *Wstęp*, [w:] Kargulowa A. (red.), *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
10. Lave J., Wenger E. (1991), *Situated learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge University Press.
11. Łysek J. (1998), *O podstawach kreowania racjonalności hermeneutycznej w pedagogice*, Wyd. Śląsk, Katowice.
12. Małewski M. (2006), *W poszukiwaniu teorii uczenia się ludzi dorosłych*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, nr 2(34).
13. Małewski M. (2003), *Poradnictwo wobec zmieniających się wzorów ludzkiego życia*, [w:] Wojtasik B., Kargulowa A. (red.), *Doradca – profesja, pasja, powołanie?* Stowarzyszenie Doradców Szkolnych i Zawodowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa.
14. Minta J. (2009), *Poradnictwo światem uczenia się w perspektywie wybranych koncepcji andragogicznych*, [w:] Kargulowa A. (red.), *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
15. Szacki J. (2004), *Historia myśli socjologicznej. Wydanie nowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
16. Sztompka P. (1999), *Stawanie się społeczeństwa: pomiędzy strukturą a zmianą*, [w:] Kurczewska J. (red.), *Zmiana społeczna. Teorie i doświadczenia polskie*, Wyd. IFiS PAN, Warszawa.
17. Trębińska-Szumigraj E. (2009), *Emancypacja w poradnictwie*, [w:] Kargulowa A. (red.), *Poradownictwo – kontynuacja dyskursu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

18. Wenger E. (1998), *Communities of Practice: Learning, Meaning, an Identity*. Cambridge, Mass.: Cambridge University Press, s. 4–6, cyt. za: Illeris K. (2006), *Trzy wymiary uczenia się*, Wydawnictwo Naukowe DSWE TWP we Wrocławiu, Wrocław.
19. Wojtasik B. (1993), *Doradca zawodu. Studium teoretyczne z zakresu poradownictwa*, Wyd. UW, Wrocław.
20. Wojtasik B. (2003), *Refleksyjne konstruowanie kariery życiowej w ponowoczesnej codzienności*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, numer specjalny.
21. Wojtasik B. (2007), *Doradca jako refleksyjny badacz*, [w:] Drabik-Podgórna V. (red.), *Poradnictwo między etyką a techniką*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

Constructivism in counselling practice

Key words: counselling, constructivism, changes in counselling.

Summary: In the presented article the Author attempts to consider the direction of changes to counselling practice and theory in the context of a constructivist perspective. Constructivism is treated as a theoretical perspective, giving strong legitimacy to the new counsellor and the counselling activity itself. Counselling is demonstrated to be a social activity, which changes from an activity forcing a model of social reality and personal biography of the participant into being the practice allowing him or her to construct their own biography.

Dane do korespondencji:

mgr Joanna Kłodkowska

Dolnośląska Szkoła Wyższa

ul. Strzegomska 55

53-611 Wrocław

e-mail: jklodkowska@poczta.onet.pl